

Írta: Gáspár Károly

„Segítség – győztünk!” (Tárgyilagosan egy nagyszerű törvényről)

1997. április 22-én 18:51 perckor 224 igen szavazattal, 2 nem szavazattal 32 tartózkodás mellett a Parlament elfogadta „a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” szóló törvényt. A Köztársasági Elnök aláírásával a Magyar Közlöny 39. számában (megjelent május 8-án) került kihirdetésre, mint az 1997. évi XXXI. törvény, november 1-i hatálybalépéssel.

Magyarországnak 1901 után újra van önálló törvénye a gyermekek védelmében.

A törvény megalkotásával, elfogadásával hazánk megtette a legjelentősebb, legfontosabb lépést a Gyermek jogairól szóló Egyezményben, valamint a Magyar Köztársaság Alkotmányában foglaltak megvalósítása érdekében.

A Magyar Parlament e törvény beiktatásával, azon túl, hogy deklarálta tiszteletét a gyermekek, az ifjúság iránt, egyértelműsítette valamennyi Magyarországon élő gyermek alapvető jogosultságait, és nem feledkezett meg a megvalósításhoz szükséges finansziális, strukturális stb. garanciákról sem. Figyelembe véve, hogy országunkban a 90-es évek kezdete óta számottevően emelkedik a veszélyeztetett gyermekek száma, és nem csökken számottevően az intézményes ellátásban (gyermekotthon, nevelőszülőség) részesülők aránya, a törvény, Jogosan „fókuszál a veszélyeztetett helyzetben élő családokra, az intézményekben élőkre, illetve onnan kikerülőkre. Mivel sokak ügyében a végső megoldás lehetetlen, ezért az ő esetükben a helyzet javítását, kezelését veszi célba a törvény.

Mielőtt a legfontosabb részleteket, változásokat, újdonságokat elemeznénk, és ezzel együtt rávilágítanánk arra, hogy az egyes paragrafusok értelmezéséig, megvalósításáig milyen nehéz út van még hátra – ezért a cikk címe – a történelmi hűség kedvéért tekintünk vissza az elmúlt évekre.

12 éven keresztül tartó módosítások, csiszolások, szakmai- és politikai egyeztetések után került jelenlegi, érvényes, végleges formájába a törvény. A jogalkotók és jogalkalmazók a 12 év alatt többször járták meg mind a menny, mind a pokol kapuját, azaz érezték az egyik félévben, hogy már csak néhány lépés, és a Parlament elé kerül a törvény, majd a másik félévben úgy érezték, valami egész mással kellene foglalkozni, nem törvényalkotással, nem gyermekvédelemmel, mivel fényévnyi távolságba került a hatályosulás. Többen javasolták – látva a nehézségeket –, hogy új, „jó” emberek beállításával próbáljuk a változásokat elérni a gyermekvédelmi rendszerben. Mivel azonban az már akkor is világos volt, hogy mint másutt, a mi szakmánkban is csak egy garnitúra létezik, (természetesen magunkat is beleértve) így reményünk a változásra csak egy új struktúra megvalósításával volt elképzelhető. Így történhet új szemlélet kialakítása, és képzelhető el új embereknek a rendszerbe állítása. Olyan struktúrát kellett kialakítani, mely függ valamennyi, rendszerben dolgozó kollégától, de nem függ az egyes személyektől, még ha „jó” emberek, akkor sem. Az új struktúra szükségességét támasztotta alá a veszélyeztetett gyermekek számának emelkedése is, amely meghatározta az új irányt, azaz a megoldást kell a probléma irányába mozdítani, a helyi, a közvetlen ellátások dominálnak a központi

intézményekével szemben, határozottan, következetesebben váljon szét a hatósági és szolgáltatási tevékenység. Meg kell említenünk a visszatekintés kapcsán, hogy az elmúlt 3-4 évben a gyermeki jogok érvényesítése érdekében nagyon kemény jogharmonizáció indult el, mind a magyar, mind a nemzetközi jogszabályok tekintetében. Ennek legfontosabb állomásai:

a) az 1993. évi III. törvény és módosítása a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról (gyermeknevelési támogatás, átmeneti elhelyezés, családsegítés stb.)

b) az 1993. LXXIX törvény és módosítása a közoktatásról, (tanulói jogok megfogalmazása, gyermek- és ifjúságvédelmi felelős stb.)

c) a házasságról, családról, gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.) 1995. évi módosítása (a gyermek véleménynyilvánítási joga, a tulajdonképpeni nyílt örökbefogadás megszüntetése külföldiek részére stb.)

d) az 1978. IV. törvény (Btk.) 1995. évi módosítása (előzetes letartóztatásban levő fiatakorúak javítóintézetben történő elhelyezése, a vádelhalasztás lehetősége stb.).

Az 1997. évi XXXI. törvényünk, A Gyermek jogairól szóló Egyezmény rendelkezésein túl tartalmazza az Európa Tanács dokumentumainak alapelveit (közgyűlési ajánlatok, miniszteri bizottsági határozatok) is.

A jövőben további harmonizáció várható pl. a gyermeki jogok érvényesítéséről szóló törvény megalkotásával, vagy a Btk. módosításakor (gyermekkereskedelem, prostitúció, pornográfia témakörében).

Az 1997. XXXI. törvény végszavazását megelőzően a Parlament öt bizottsága – az Oktatási, Tudományos, Ifjúsági és Sportbizottság, a Szociális és egészségügyi bizottság, az Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság, az Önkormányzati és rendészeti bizottság, az Alkotmányjogi bizottság – tárgyalta a törvényt. Sem a kormányzati oldalnak, sem a képviselőknek nem volt könnyű helyzetük a parlamenti szakaszban, tekintettel arra, hogy több mint 500 módosító javaslat érkezett a törvényhez (amely átlag 2,7 módosító javaslatot jelentett egy szakaszhoz). Ilyen, hangsúlyozom, jobbító szándékú, nagyszámú javaslat esetén mindig előfordulhat a törvény egyensúlyának felborulása, előállhat a törvény kezelhetetlensége. Végül is több mint 250 módosítást fogadott el a kormányzati oldal, s örömeinkre a törvény bővebb, pontosabb, érthetőbb lett.

Néhány fontos kérdésben a parlamenti képviselők a jobbítás érdekében leszavazták a Kormány javaslatát, így történt ez pl. a rendszeres gyermekvédelmi támogatásra jogosultság jövedelem-határát érintően (80% helyett 100% lett az alsó határ), vagy pl. a nevelőszülők gyermekeket szolgáló nevelési díjának emelését illetően (120-140%-os nyugdíjminimum).

Áttekintve a törvény 188 §-át, nagyon sok új gondolattal, ezzel együtt megvalósításra váró szakasszal találkozunk. Fontosnak tartom a lényegesebb törvényi elemek ok-okozati összefüggéseit, tartalmát röviden ismertetni, mivel november 1-től kötelezően végre kell hajtunk az előírtakat. Igyekszünk ezért időben vitákon érlelt, konszenzuson alapuló más jogszabályokkal harmonizáló végrehajtási rendeleteket alkotni a következő változások megvalósulásához.

Alapvető, hogy a törvény védi a családot, és a gyermeket helyezi középpontba.

1.) **A család életébe történő hatósági beavatkozás** csak akkor lehetséges, ha a gyermek védelme – az ellátások önkéntes igénybevételével – nem valósult meg. Ennek érdekében rendszeres és rendkívüli gyermekvédelmi támogatást, napközbeni ellátást, gyermekjóléti szolgáltatást, átmeneti ellátást, helyettes szülői ellátást nevesít a törvényjavaslat.

A beavatkozás korlátját jelenti, hogy **a gyermeket csak törvényben meghatározott esetben lehet kiemelni** a családjából, és csak anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt a kiemelésre nem kerülhet sor.

Az előbbieket alapintézménye a **gyermekjóléti szolgáltatás**. Jelenleg nincs a hatósági munkát megelőző, azt információkkal segítő és kiegészítő, valamennyi településen működő szolgáltató tevékenység. A gyermekjóléti szolgáltatás pótolja ezt a hiányt, összegyűjti a településen a gyermekkel kapcsolatos információkat, tájékoztatja a rászoruló családokat a támogatási lehetőségekről és segíti őket érdekeik érvényesítésében. Ugyanakkor időben kezdeményezi a hatósági beavatkozást, ha a gyermek megóvása miatt ez indokolt. Ha pedig kiemelték a gyermeket családjából, a visszahelyezés előkészítése érdekében segíti a családi kapcsolatok fennmaradását.

Megállapítható tehát, hogy a települési önkormányzatoknak a rászorult kiskorúakkal szemben az ellátási kötelezettsége kiterjed.

2.) A **megyei önkormányzatok** feladataiban is változást hoz a törvény. A megyei önkormányzatnak **otthon nyújtó** ellátást kell biztosítania a nevelésbe vett gyermek számára nevelőszülőnél vagy családi intézményben, illetve **utógondozói ellátást** a volt nevelt fiatal felnőtt számára, legfeljebb 24 éves koráig.

A jelenlegi GYIVI (Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet) helyett gyermekvédelmi szakszolgáltatást kell nyújtania a megyei önkormányzatnak. A szakszolgáltatás (szakszolgálat) – ellentétben a GYIVI-vel – nem dönt a gyermek elhelyezéséről, mert ez a feladat gyámhivatali hatáskörbe kerül. Míg jelenleg a GYIVI igazgatója az intézeti és állami nevelésbe vett gyermekek gyámja, a szakszolgáltatás több hivatásos gyámot alkalmazna. Egy hivatásos gyám legfeljebb 40 gyermek gyámságát láthatná el. Emellett a gyámi tisztséget elsősorban a nevelésbe vett gyermeket ténylegesen gondozó intézmény igazgatója, illetve az azt vállaló nevelőszülő viselheti a törvény szerint.

A fentiekből is következik, hogy a törvény következetesen **szétválasztja a hatósági és a szolgáltató tevékenységet**. A hatósági feladatokat pedig **megosztja** a települési önkormányzat **jegyzője** és a **gyámhivatal között**. Ez a szakmaiság erősítése érdekében szükséges.

A településen maradó hatósági feladatoknak elsősorban a prevenciót (pl. védelembe vétel) és az azonnali beavatkozás lehetőségét (pl. ideiglenes elhelyezés) kell szolgálnia, illetve a leggyakrabban felmerülő ügyek helyben történő elintézését (pl. apai elismerő nyilatkozat felvétele) segíti.

A speciális szakmai felkészültséget igénylő, felügyeleti és ellenőrző jellegű feladat- és hatáskörök kerülnek a városi és megyei szinten működő gyámhivatalhoz.

A **városi gyámhivatal** dönt például a szülői felügyelettel, gyámsággal, gondnoksággal összefüggő ügyekről, intézkedik a gyermek családból történő kiemeléséről, és mivel az intézeti gyámságot – a fentiekben ismertetettek szerint – felváltja az egységes gyámság intézménye, a jelenlegi gyakorlattól eltérően minden nevelésbe vett gyermek számára külön kell gyámot rendelni. Továbbá a gyámhivatal dönt a családjából kiemelt gyermek gondozási helyéről, tehát meghatározza, hogy melyik gyermekotthonba vagy nevelőszülőhöz kerül elhelyezésre a gyermek.

Átkerül a bíróság hatásköréből a városi gyámhivatalok feladatkörébe a gyermektartásdíj megelőlegezése. **Új feladatuk lesz az örökbefogadni szándékozó személy alkalmasságáról történő előzetes döntés.**

A megyei gyámhivatal feladata lesz a városi gyámhivatal szakmai irányítása és felügyelete. Ellátja továbbá mind a jegyző, mind az elsőfokú gyámhivatal tekintetében a másodfokú hatósági jogkörét és ellenőrzi a gyermekintézmények működését, A megyei gyámhivatal mellett működő **hivatásos pártfogók** pedig ellátják a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét.

A megvalósításhoz két dolgot alapvetésként szeretnék befejezésül tudatosítani:

– az 1997. XXXI törvény nem varázsvessző, amely egy csapásra minden, az e területen jelentkező problémát megold. Sok kérdés van, melyre nem ad, nem adhat választ, és a törvényből adódó, jelentősebb eredmények is csak 5-7 év távlatában várhatók.

– a választott képviselőknek, a jogalkotóknak, a munkáltatóknak tudniuk kell, hogy semmi nem valósítható meg a gyermekvédelem rendszerében dolgozók ellenére, azaz a gyámhatósági szakemberek, gyermekjóléti szolgálatosok, az új gyámok, családsegítőben dolgozók, a nevelőszülők, a lakásotthoni, a gyermekotthoni nevelők stb. ellenére.

A törvény egyértelműsíti a gyermekek jogait, s mivel azok megvalósítása az említett szereplőktől függ, az elkövetkező években kiemelten kell vigyáznunk Őket, Önöket, törődnünk az Ő (az Önök) presztízssükkel/presztízisével, hogy nyugodt körülmények között végezhesék választott hivatásukat. Kerüljünk ki abból a circulus vitiosusból, hogy ami nincs rendesen megfizetve, annak nincs presztízse, aminek pedig nincs presztízse, azt nem fizetik meg rendesen.

Az elkövetkező évek szerteágazó, gyönyörű feladataihoz kérjük a törvényt alkalmazó kollégák tevéleges segítségét. Felejtsük el ez egyszer (persze lehet mindenkorra), hogy mit miért nem tudunk megcsinálni.

Szolgálja ez a törvény valamennyi Magyarországon élő gyermek jelenét és jövőjét.